

An Investigation of Aggression and Interpersonal Problem Solving in Adolescents

Coşkun ARSLAN¹, Erdal HAMARTA², Emel ARSLAN³, Yeliz SAYGIN⁴

ABSTRACT: The purpose of this study was to investigate aggression and interpersonal problem solving in terms of gender, and to investigate relationship between aggression and interpersonal problem solving of adolescents. The study was in survey model and participants were 483 (180 female and 303 male) adolescents. T test, Pearson product-moment correlation coefficients and multiple regression analysis were determined. In study it was found that average aggression of adolescent in terms of gender were significantly. As a result of the study it was found that there was a positive relationship between aggression with approaching problems in a negative way, lack of self confidence, unwillingness to take responsibility and a negative relationship between aggression with constructive problem solving and insistent-preserving approach. Besides, it was found that constructive problem solving and insistent-preserving approach explain aggression.

Key Words: Aggression, Interpersonal Problem Solving,

SUMMARY

Purpose and significance: The purpose of this study was to examine if there are significant relationships between interpersonal problem solving, and aggression which are very important variables during adolescence, and if interpersonal problem solving levels significantly predict aggression of adolescents. The results of the study are thought to give important information about aggression and interpersonal problem solving in adolescents.

Methods: This research is a descriptive and a correlation study. For this purpose 483 (180 female and 303 male) students are randomly recruited from different high schools in Konya. Instruments are Information form, aggression scale, and interpersonal problem solving inventory. SPSS for WINDOWS -16.0- was used for data analysis.

Results: Results indicated that there are average aggression of adolescent in terms of gender were significantly. In study it was found that averages aggression, lack of self confidence scores of female adolescents were significantly lower than those of male adolescents. However, there was found that averages scores lack of self confidence, constructive problem solving, and insistent-preserving of male adolescents were significantly lower than those of female adolescents. As a result of the study it was found that there was a negative relationship between aggression with approaching problems in a negative way, lack of self confidence, unwillingness to take responsibility and a positive relationship between aggression with constructive problem solving and insistent-preserving approach. Besides, it was found that constructive problem solving, and insistent-preserving approach explain aggression.

Discussion: Previous research on aggression in terms of gender (Çam & Tümkaya, 2006; Çam & Tümkaya, 2008; Dora, 2003; Hamarta, 2007, D’Zurilla, Maydeu-Olivares & Kant, 1998; Maydeu-Olivares & D’Zurilla, 2000) are similar to our research findings. Besides, previous research on links between interpersonal problem solving and aggression (Albayrak-Sargin, 2008; Çam & Tümkaya, 2008; D’Zurilla, Chang & Sana, 2003; Guerra & Slaby; 1990; Lochman & Dodge, 1994; Pakaslathi & Keltinkangas-Jarvinen, 1996; Slaby & Guerra, 1988) also support our research findings.

¹ Yrd. Doç. Dr. Selçuk Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı coskunarslan@selcuk.edu.tr

² Yrd. Doç. Dr. Selçuk Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık AD.

³ Arş.Gör. Dr. Selçuk Üniversitesi, Mesleki Eğitim Fakültesi, Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Eğitimi Bölümü

⁴ Arş.Gör. Selçuk Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık AD.

Ergenlerde saldırganlık ve kişilerarası problem çözmenin incelenmesi

Coşkun ARSLAN, Erdal HAMARTA, Emel ARSLAN, Yeliz SAYGIN

ÖZ: Bu araştırmanın amacı ergenlerde saldırganlık ve kişilerarası problem çözme arasındaki ilişkinin ortaya konulması ve cinsiyete göre saldırganlık ve kişilerarası problem çözmenin incelenmesidir. Araştırma genel tarama modelinde yapılmış ve 483 (180 kız ve 303 erkek) ergen üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın istatistiksel analizlerinde t testi, pearson momentler çarpım korelasyonu ve çoklu regresyon analizi tekniği kullanılmıştır. Analiz sonucunda ergenlerin cinsiyetine göre saldırganlık puan ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur. Ayrıca saldırganlık ile probleme olumsuz yaklaşım, kendine güvensiz yaklaşım ve sorumluluk almama arasında pozitif yönde, saldırganlık ile yapıcı problem çözme ve ısrarlı-sebatkâr yaklaşım arasında ise negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır. Bununla birlikte yapıcı problem çözme ve ısrarlı-sebatkar yaklaşımın, saldırganlığı anlamlı düzeyde açıkladığı bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Saldırganlık, kişilerarası problem çözme

GİRİŞ

Çeşitli insan aktiviteleri arasında ilgilenilen konulardan hiçbiri insanların saldırganlığından daha derin bir kaygı uyandırmamıştır (Bandura, 1973). Psikologlar uzun süredir tüm bireylerin doğasında kişilik özelliği olarak geniş oranda yer alan saldırganlık hakkında düşünmüş ve çalışmışlardır (Eron, 1994). Saldırganlık, çok popüler bir araştırma alanı olmasına karşın, bu olgunun net bir tanımını yapmak oldukça güçtür. Saldırganlık genel olarak “başka kişiyi/kişileri incitmeyi ya da ona/onlara zarar vermeyi amaçlayan davranış” biçimi olarak tanımlanır (Deptula ve Cohen, 2004). Başka bir tanımda saldırganlık, “Diğer bir canlı ya da nesneye yönelik incitici ve rahatsız edici davranışlar” olarak tanımlanmaktadır (Boxer ve Tisak 2005). Saldırganlığın ne olduğunu, herkesin bildiği düşünülse bile hangi davranışların saldırgan olarak nitelendirileceği günümüzde dahi tartışma konusudur. Saldırganlığın tanımı eylemin bizzat kendisi ya da eylemde bulunan kişinin niyeti vurgulanarak yapılabilir. Eylemin kendisi vurgulandığında saldırganlık, başkalarını inciten ya da incitebilecek her türlü davranış olarak tanımlanmaktadır. Ancak bu tanımda eylemde bulunan kişinin niyeti göz önüne alınmamaktadır. Bu ise belirleyici bir etmendir. Eylemde bulunan kişinin niyeti dikkate alındığında ise saldırganlık, başkalarını incitme ya da onlara zarar verme niyetiyle yapılan her türlü davranış ya da eylem olarak bir tanımlanır (Freedman, Sears ve Carlsmith, 1998).

İnsan saldırganlığının nedenlerini açıklayan en eski görüş, saldırganlığın insanların biyolojik yapısında var olduğunu savunan görüştür ve en önemli savunucuları arasında Freud gelir (Könel, 1995). Freud, ilk başta saldırganlığın engellenmiş libidodan kaynaklandığını öne sürmüştür. Haz peşinde koşan dürtümüz engellendiğinde, o engele saldırmak için “ilksel tepki” oluştururuz. Araştırmacıları engellenme ve saldırganlık arasında ilişki kurmaya iten şey, aslında Freud’un ilk çalışmalarıdır (Burger, 2006). Engellenme-saldırganlık hipotezi Freud’un “eğer objeler hoş olmayan duyguların bir kaynağı olursa, bu kesinlikle objelere karşı saldırganlık eğilimine neden olur” görüşü ile aynı paraleldedir. Buna göre insanların saldırgan tepkiler vermesinin nedeni olarak onların engellenme (örneğin amaçlarına ulaşmada) ile karşılaşmasıdır (Eron, 1994).

Adler, saldırganlığı bireyin organ sisteminden kaynaklanan bir dürtü olarak değil, kendi ihtiyaçlarını karşılama isteğinden kaynaklanan ve engellemeler, yerine getirilemeyen sorumluluklar karşısında başvurduğu akılcı olmayan davranış biçimleri olarak ele almaktadır (Gümüş, 2000). Horney’de Adler gibi saldırganlığı doğuştan getirilen bir güdü olarak ele almamaktadır. Horney’in “Temel Anksiyete” kavramı saldırganlığı açıklamakta kullanılmaktadır. Horney’e göre birey olumsuz anne-baba tutumları sonucunda kendini düşman bir dünya içinde yalnız görerek temel anksiyeteyi geliştirir. Düşmanca tepkiler, nevrotik anksiyetenin yarattığı gerilime tepki olarak bireyin geliştirdiği

bir çözüm yoludur. Bu çözüm yollarından “genişleme”, objeye yöneltilen saldırganlıkla eş anlamlı, “silinme” ise kendine yönelik saldırganlıkla eş anlamlı olarak ele alınabilmektedir (Geçtan, 1990).

Yapılan çalışmalar istisnasız olarak engellenme ve saldırganlığın ilişkili olduğunu göstermekle birlikte yeni ve gelişen araştırmalar kalıtım ya da güdüden daha çok dış çevrenin saldırganlığı meydana getirdiği üzerine vurgu yapmaktadır (Bandura, 1973). Bandura (1973) saldırgan davranışların öğrenildiği ve kökeninde direk ya da dolaylı çevresel deneyimlerin olduğunu ifade etmiştir ve sosyal öğrenme kuramı içgüdü kurumları ile kıyaslandığında saldırganlığın doğuştan gelmediği, değiştirilebilir ve engellenebilir olarak görmesiyle, saldırganlığın öğrenildiği kadar söndürülebileceğini ya da hiç öğrenilmeyebileceğini öne sürmektedir. 22 yıllık geniş bir periyoda yayılan 1960 ve 1982 yılları arasında gerçekleştirilen boylamsal çalışmada (Eron, Huesmann, Dubow, Romonoff ve Yarmel, 1987) edinilen sonuçlar, çocukların saldırgan modele sahip oldukları zaman saldırgan davranışlarında artış gözlendiğini ortaya koymaktadır. Aileler çocuklarını fiziksel olarak cezalandırdıkları zaman çocukların sıklıkla bunu bir model olarak aldıkları ve saldırganlığın çocuklukta kazanılan bir özellik olduğu sonucu bulunmuştur (Eron, 1987; Eron, 1994). Çocuklar ve yetişkinlerdeki saldırgan ve şiddet davranışının gelişmesinde öğrenmenin önemli bir role sahip olduğuna dair bulguların ikna edici olmasının rağmen bu toplumdaki saldırgan davranışların tamamına öğrenmenin neden olduğu anlamına gelmemektedir. İnsan davranışında şiddetin arttığı kesindir. Saldırganlık etiolojisinde genetikten, sinir sistemi anatomisi, içsalgılar ve fizyolojiden, dışsal maddeler ve toplum etkisine kadar pek çok faktörü içermektedir. Bu faktörlerden hiçbiri saldırganlığı tek başına açıklayamaz ancak toplumdaki şiddet davranışlarının kapsamı ve yoğunluğu kimlerin bu davranışlarla ilgili olduğuna dair bilgi sağlar (Eron, 1994).

Buss (1961) saldırganlığı üç boyut içinde sınıflandırmayı uygun bulmuş ve saldırganlığı; a) fiziksel ya da sözel saldırganlık, b) aktif ya da pasif saldırganlık, c) doğrudan ya da dolaylı saldırganlık şeklinde kategorize etmiştir. İttirmek, baskı yapmak, çekiştirmek, vurmak, ısırarak, vb davranışlar fiziksel saldırganlığa örnek olarak gösterilirken, sözel iletişim yoluyla psikolojik olarak karşıdaki kişiye incitmek ve ona zarar vermek ise, sözel saldırganlık olarak tanımlanmıştır. Aktif saldırganlık, amaca yönelik bir davranış olup, bu davranış biçiminde saldırganının kurbanına acı çekirtme ve canını yakma amacı esastır. Pasif saldırganlık ise, aktif saldırganlık zıttı olup karşıdaki kişiye aktif olarak tahribat vermek yerine, onun amacını gerçekleştirilmesine engel olmak olarak tanımlanabilir. Doğrudan saldırganlık karşıdaki kişiyi kıskırtmaya ya da öfkelenmeye neden olabilecek zararlı uyarıların direkt olarak karşıdaki kişiye gönderilmesi sonucunda oluşan saldırganlık türü iken, dolaylı saldırganlıkta ise dolambaçlı yollarla karşıdaki kişiye zarar verici uyarıların gönderilmesi söz konusudur (Walker ve Richardson, 1998).

Saldırgan davranış problemleri üzerindeki çalışmalar tarih boyunca açık olarak fiziksel saldırganlık üzerine odaklanmıştır. Erkeklerin kızlardan daha açık şekilde saldırgan davranışlar ortaya koymaları sebebiyle (Buss ve Perry, 1992; Goldstein ve Tisak, 2004) araştırmalar kızların erkeklerden daha az saldırgan görüldüğü üzerine gelişmiş ve sonuçlanmıştır. Kızların dedikodu yapma, alay etme şeklindeki saldırgan tutumları erkeklerden daha fazla olabilmektedir. Her ikisinin de saldırganlığın ilişkisel ve açık formu olduğu düşünüldüğünde, kızlar ve erkekler arasındaki saldırganlığın yaygınlığının neredeyse eşit olduğu söylenebilir (Crick ve Grot-peter 1995). Saldırganlığın davranışsal bileşeni olan fiziksel ve sözel saldırganlığın birbirleriyle yüksek düzeyde ilişkili olduğu, bilişsel bileşen olan düşmanlığın ise fiziksel ve sözel saldırganlıkla düşük ilişki gösterdiği ifade edilmektedir (Buss ve Perry 1992). Ergenlerde proaktif ve reaktif olmak üzere saldırgan davranışların iki türü olduğu düşünülmektedir (Dodge, 1991). Reaktif saldırganlık kuramsal temelini engellenme-saldırganlık modelinden alırken (Berkowitz, 1989), proaktif saldırganlıkta kuramsal temelini sosyal öğrenme modelinden alır (Bandura, 1973). Proaktif saldırganlık planlanmış zorlayıcı bir davranıştır bu davranış dışsal pekiştireçler tarafından kontrol edilebilir (Daniel, Connor ve Steingard, 2003), genellikle duygusal olmayan anlamlı bir amacı elde etmede gösterilen öğrenilmiş saldırgan davranışlar olarak tanımlanır. Reaktif saldırganlıkta bir durum ya da olaya karşı olumsuz duygusal tepkiler tarafından etkilenen ya da neden olan saldırgan davranıştır. Proaktif ve reaktif saldırganlığın nedenleri birbirinden farklıdır. Proaktif saldırganlık daha çok sürekli olarak saldırgan modele maruz kalma ile açıklanırken, reaktif saldırganlığa ise daha çok çocukluk dönemindeki istismarlar ve travmalar eşlik eder (Dodge, Lochman, Harnish, Bates ve Pettit, 1997). Kişiler arası problemlerin çözüm yolu olarak

saldırganlığın öğrenilmiş bir davranış olduğuna ilişkin görüşler vardır (Eron, 1994). Bu amaçla saldırganlığın anlaşılması için saldırganlık ve kişilerarası problem çözme becerisi arasındaki ilişkilerin belirlenmesi önemlidir.

Kişilerarası problem çözme, sosyal problem çözme olarak nitelendirilmektedir (Çam ve Tümkaya, 2008). Sosyal problem çözme “bir kişinin günlük yaşamda karşılaşılan problemleri tanımlanması ya da etkili çözüm yollarını bulması veya uyum sağlamasında, kendi kendini yöneten bilişsel ve davranışsal süreçler” olarak tanımlanmaktadır. Sosyal problem çözmedeki “sosyal” sıfatı probleme “gerçek dünyadaki yani problemle karşılaşıldığında gerçekleşen problem çözme sürecini ifade etmektedir (D’Zurilla ve Nezu, 1982; D’Zurilla ve Nezu, 1990; Maydeu-Olivares ve D’zurilla, 1996). Sosyal problem çözme modeli, a-probleme yönelme ve b-uygun problem çözme ve problem çözme becerilerinin uygulanması boyutlarını içermektedir. Probleme yönelme, bireyin problemi fark etmesini, problem durumlarıyla ilgili yaptığı nedensel yüklemelerini, beklentilerini içermektedir ve problem çözme sürecinin içerisindeki güdülenme bölümüdür. Bireyin problemlere yönelik genel tutumunu oluşturan probleme yönelme, bireyin geçmiş yaşantılarında karşılaştığı problemler ve bu problemlerle başa çıkma biçimlerinden etkilenmektedir. Probleme yönelme, bireyin kendi problem çözme becerisinin yanı sıra, onun genellikle yaşamdaki problemler hakkında ne düşündüğünü ve hissettiğini, duygusal ve bilişsel şemaları içermektedir. Bireylerin problemler üzerindeki kontrol algılarını da belirleyen bu boyut, çözüm için harcanan zaman ve çabayı da etkilemektedir. (D’Zurilla ve Nezu, 1990; D’Zurilla ve Chang, 1995; Maydeu-Olivares ve D’zurilla,1996; D’Zurilla, Maydeu-Olivares ve Kant, 1998; Maydeu-Olivares, Rodriguez-Fornells, Gomez-Benito, D’Zurilla, 2000; Belzer; D’Zurilla ve Maydeu-Olivares, 2002; D’Zurilla, Nezu ve Maydeu-Olivares, 2004). Probleme yönelim, probleme olumlu yönelim ve probleme olumsuz yönelim olmak üzere iki boyuttan oluşmaktadır (D’Zurilla, Nezu ve Maydeu-Olivares, 2002). *Probleme olumlu yönelim* problemi yararlanılacak bir fırsat olarak değerlendirme, problemlerin çözülebilir olduğuna inanma (iyimserlik), problem çözme yeterliklerine güvenme, problem çözmeye ilişkin yapıcı bilişsel yapılar dizisidir (Maydeu-Olivares ve D’Zurilla, 1996). *Probleme olumsuz yönelim* genel bir eğilim olarak problemi mutluluk için tehdit olarak algılama (kötümserlik), problem çözme yeterliklerine güvenmeme, problemlerle karşılaşınca kolayca öfkelenme ve üzülmeyi içeren fonksiyonel olmayan ve ket vurucu bilişsel bir dizidir (D’Zurilla ve Chang, 1995). Akılcı problem çözme rasyonel, açık ve etkili problem çözme becerilerinin sistematik bir şekilde uygulanması olarak tanımlanır (D’Zurilla, Nezu ve Maydeu-Olivares, 2004). İçtepisel-Dikkatsiz yaklaşım problem çözme stratejileri ve tekniklerini aktif bir şekilde uygulayan fonksiyonel olmayan problem çözme deseni olarak tanımlanır (Belzer, D’Zurilla ve Maydeu-Olivares, 2002). Kaçınan yaklaşım erteleme, pasiflik ve bağımlılıkla tanımlanan fonksiyonel olmayan problem çözme desendir (D’Zurilla, Nezu ve Maydeu-Olivares, 2002). Çam ve Tümkaya (2007) sosyal problem çözme modeline dayalı olarak kişilerarası problem çözme envanteri geliştirmeye yönelik çalışmalarında beşli bir faktör yapısı bulmuşlardır. Bunlar probleme olumsuz yaklaşım, ısrarcı-sebatkar yaklaşım, kendine güvensizlik, yapıcı problem çözme ve sorumluluk almamadır.

Probleme olumsuz yaklaşım, kişilerarası bir problemle karşılaşıldığında yaşanan çaresizlik, karamsarlık ve üzüntü gibi yoğun olumsuz duygu ve düşüncelerle ilgilidir. Yapıcı problem çözme, kişilerarası bir problem yaşandığında bireyin etkili ve yapıcı biçimde problemi çözmesine katkı sağlayan duygu, düşünce ve davranışlarla ilişkilidir. İsrarcı-sebatkâr yaklaşım bireyin kişilerarası ilişkilerinde problem çözümü için ısrarla çaba harcamasını ortaya koymaktadır. Kendine güvensiz yaklaşım bir problemi çözebilme konusunda bireyin sahip olduğu güven eksikliğini, sorumluluk almama ise; problem çözme konusundaki sorumluluk üstlenmemeyi ifade etmektedir (Çam ve Tümkaya, 2007). Saldırganlık ile problem çözme arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmalar incelendiğinde, Slaby ve Guerra (1988) ergenlerle yapmış oldukları çalışmada saldırganlık davranışlarını düzeyi problem çözme becerilerindeki düşüşe bağlı olarak gittikçe arttığını belirtmişlerdir. Lochman ve Dodge (1994) saldırgan çocuk ve ergenlerin problem çözme becerilerinin yetersiz olduğunu, ayrıca saldırgan davranışlarının şiddetinin problem çözme becerilerindeki yetersizliklerle doğru orantılı olduğu vurgulamışlardır. Yukarıdaki araştırma sonuçları ve görüşler dikkate alındığında ergenlerde problem çözme becerilerinin ve saldırganlığın incelenmesinin önemi ortaya çıkmaktadır. Bu araştırmada da amaç, ergenlerde saldırganlık ve kişilerarası problem çözme

arasındaki ilişkinin ortaya konulması ve cinsiyet göre saldırganlık ve kişilerarası problem çözmenin incelenmesidir.

YÖNTEM

Evren ve Örneklem

Araştırma genel tarama modeline uygun olarak yürütülmüştür. Araştırmanın evreni Konya il merkezinde bulunan lise öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemini üç merkez ilçeden (Meram, Selçuklu, Karatay) tesadüfî küme örnekleme seçilen dört lisenin 1. 2. 3. ve 4. sınıfında öğrenim gören öğrenciler arasından seçilen 180' i kız 303' ü erkek toplam 483 öğrenciden oluşmaktadır. Öğrenciler 13-19 ($\bar{X} = 16.14$ ve $Ss=1.09$) yaşları arasındadır.

Veri Toplama Araçları

Kişilerarası Problem Çözme Envanteri (KPÇE): Üniversite öğrencilerinin problem çözme yaklaşım ve becerilerini ölçmek için geliştirilen (Çam ve Tümkaya, 2007) Kişilerarası Problem Çözme Envanteri'nin (KPÇE) lise öğrencileri üzerinde geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Çam ve Tümkaya (2008) tarafından yapılmıştır. KPÇE beş alt ölçekten ve toplam 50 maddeden oluşmaktadır. KPÇE likert tipinde beşli derecelendirmeli olarak hazırlanmıştır. Maddeler 1 (hiç uygun değil) ile 5 (Tamamıyla uygun) arasında puanlanan Maddeler 1 (Hiç uygun değil) ile 5 (Tamamıyla uygun) arasında puanlanmaktadır. Her bir alt ölçek için elde edilen yüksek puan kişilerarası problem çözmeyle ilgili özelliğin yüksek olduğunu göstermektedir. Kişilerarası problem çözme envanteri, Probleme Olumsuz Yaklaşma (POY), Yapıcı Problem Çözme (YPÇ), Kendine Güvensizlik (KG), Sorumluluk Almama (SA) ve Israrıcı-Sebatkar Yaklaşım (I-SY) olmak üzere toplam beş alt ölçekten oluşmaktadır. Her bir alt ölçekte yer alan madde sayısı sırasıyla 16, 16, 7, 5 ve 6'dır. Envanterin alt ölçek puanlarının iç tutarlılık Cronbach Alfa katsayıları POY=.89, YPÇ=.87, KG=.67, SA=.68 ve I-SY=.70'dir. Envanterin test-tekrar test korelasyon değerlerinin ise .67 ile .84 arasında olduğu bulunmuştur (Çam ve Tümkaya, 2008).

Saldırganlık Ölçeği (SÖ): Saldırganlık Ölçeği gençlerde açık, gizli, fiziksel, sözel ve dolaylı saldırganlıkla ilgili davranışları ölçmeye yöneliktir. Saldırganlık Ölçeği 45 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte 30 saldırgan içerikli, 15 saldırgan olmayan içerikli madde vardır. Ayrıca 9 madde geçerlik puanı elde etmek üzere biri durumun o kişi için geçerli olduğunu diğeri olmadığını ifade edecek şekilde iki defa sorulmuştur. Ölçek 5'li derecelendirilmiş cevaplama sistemine sahiptir. Birey okuduğu ifadenin kendine ne derece uygun olduğunu belirtmek için (5) Her Zaman, (4) Sıklıkla, (3) Arasıra, (2) Nadiren, (1) Hiçbir Zaman şeklindeki seçeneklerden birini işaretlemektedir. Ölçekteki saldırgan olmayan 15 maddenin puanlamaları tersine çevrilerek yapılmaktadır. Ölçeğin Cronbach α güvenilirliği hesaplanmış ve .71 bulunmuştur. Pearson Momentler Çarpım Korelasyonu katsayısı ise .85 bulunmuştur (Tuzgöl, 1998).

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde t testi, Pearson momentler çarpım korelasyonu ve çok yönlü regresyon analizi kullanılmış ve SPSS 16.0 programı ile analizler gerçekleştirilmiştir.

BULGULAR

Araştırmada ilk olarak ergenlerin cinsiyetine göre saldırganlık ve kişilerarası problem çözme yaklaşımı puanları arasında fark olup olmadığı bağımsız t testi ile incelenmiş ve sonuçlar tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1:*Cinsiyet değişkenine göre saldırganlık ve kişilerarası problem çözmenin karşılaştırılması*

	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	Ss	t	p
Saldırganlık	Kız	180	120,76	22,011	-2,959	,003**
	Erkek	303	126,95	22,608		
Probleme olumsuz yaklaşım	Kız	180	47,41	12,668	3,519	,000**
	Erkek	303	43,43	10,882		
Yapıcı problem çözüme	Kız	180	54,71	10,834	2,093	,037*
	Erkek	303	52,60	10,509		
Kendine Güvensiz yaklaşım	Kız	180	16,27	5,142	-3,147	,002**
	Erkek	303	17,82	5,372		
Sorumluluk almama	Kız	180	14,44	4,090	-,104	,917
	Erkek	303	14,48	4,013		
Israrcı-sebatkâr yaklaşım	Kız	180	22,80	3,812	4,317	,000**
	Erkek	303	21,13	4,597		

* $p < .05$, ** $p < .01$

Tablo1 incelendiğinde öğrencilerin cinsiyetlerine göre, saldırganlık, probleme olumsuz yaklaşım, yapıcı problem çözüme, kendine güvensiz yaklaşım ve ısrarcı-sebatkâr yaklaşım puan ortalamaları farkının anlamlı düzeyde olduğu görülmektedir. Bu farklar incelendiğinde, saldırganlık, kendine güvensiz yaklaşım açısından erkeklerin kızlara göre daha yüksek puan ortalamalarına sahip olduğu, probleme olumsuz yaklaşım, yapıcı problem çözüme ve ısrarcı-sebatkâr yaklaşım açısından ise, kızların erkeklerden daha yüksek puan ortalamasına sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

Araştırmada, ergenlerin saldırganlık ve kişilerarası problem çözüme yaklaşımları puanları arasındaki ilişkinin incelenmesinde pearson momentler çarpım korelasyonu tekniği kullanılmış ve sonuçlar tablo 2 'de verilmiştir.

Tablo 2:*Saldırganlık ile Kişilerarası problem çözme puanları arasındaki ilişki*

	Problem olumsuz yaklaşım	Yapıcı problem çözüme	Kendine güvensiz yaklaşım	Sorumluluk almama	Israrcı-sebatkâr yaklaşım
Saldırganlık	,187**	-,325**	283**	,467**	-,209**

** $p < .01$

Saldırganlık ile kişilerarası problem çözüme yaklaşımları arasındaki ilişki incelendiğinde, saldırganlık ile probleme olumsuz yaklaşım, kendine güvensiz yaklaşım, sorumluluk almama arasındaki ilişkinin pozitif yönde anlamlı, saldırganlık ile yapıcı problem çözüme ve ısrarcı-sebatkâr yaklaşım arasındaki ilişkinin ise, negatif yönde anlamlı olduğu görülmektedir.

Kişilerarası problem çözüme yaklaşımlarının, saldırganlığı anlamlı düzeyde açıklayıp açıklamadığına ilişkin olarak yapılan çok yönlü regresyon analizi sonucu tablo 3'te verilmiştir. Tablo 3'te görüldüğü gibi, bütün olarak kişilerarası problem çözmenin beş alt boyutu saldırganlığı anlamlı düzeyde açıklamaktadır ($R=.550$, $R^2=.302$, $F_{(5,477)}=41.28$, $p<.001$). Saldırganlığı hangi değişkenlerin açıkladığına ilişkin sonuçlara bakıldığında, yapıcı problem çözüme ($\beta=-.258$), ısrarcı-sebatkâr yaklaşımın ($\beta=.375$) saldırganlığın önemli yordayıcıları olduğu bulunmuştur

Tablo 3:*Saldırıcılık üzerinde çok yönlü regresyon analizi*

Yord	R	R ²	R ² _{ch}	F	Df	Beta	β	p
Sabit								000**
Probleme olumsuz						,132	,068	,144
Yapıcı problem çözme	,550	,302	,295	41,28	5/477	-,546	-,258	,000**
Kendini güvensiz						,319	,076	,111
Israrcı-sebatkâr						2,094	,375	,000**
Sorumluluk almama						-,220	-,043	,362

** p<.01

TARTIŞMA

Araştırma bulguları incelendiğinde erkeklerin saldırganlık puan ortalamalarının kızlardan daha yüksek olduğu bulunmuştur. Elde edilen bu bulgu ile ilgili olarak önceki araştırma bulguları (Buss ve Perry, 1992; Goldstein ve Tisak, 2004) ile benzerlik göstermektedir. Cinsiyet değişkenine göre kişiler arası problem çözmeye ilişkin bulgular incelendiğinde erkeklerin kendine güvensiz yaklaşım puanlarının kızlardan daha yüksek olduğu, kızların ise probleme olumsuz yaklaşım, yapıcı problem çözme ve ısrarcı sebatkar yaklaşımlarının erkeklerden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Kişilerarası problem çözmenin kendine güvensiz yaklaşım boyutu ile ilgili olarak önceki araştırma bulguları (Yılmaz ve Arslan, 2004; Çam ve Tümkaya, 2006) araştırma bulgumuzla benzerlik göstermektedir. Probleme olumsuz yönelim alt boyutunda kızların erkeklere göre daha yüksek düzeyde probleme olumsuz yönelim göstermeleri kız öğrencilerin problemle karşılaştıklarında daha olumsuz duygulanım içinde olduklarını ve problemi tehdit olarak algılama eğiliminde olduklarının göstermektedir. Elde edilen bu bulgu, Dora (2003), D’Zurilla, Maydeu-Olivares ve Kant (1998), Çam ve Tümkaya (2006), Hamarta (2007), Jerath, Hasiya ve Malholta (1993: Akt. Düzakın, 2004)’nın bulguları ile benzerlik göstermektedir. Kızların erkeklere göre daha yüksek yapıcı problem çözme puanlarına sahip olması kızların erkeklere oranla daha etkili, açık ve mantıklı problem çözdükleri şeklinde yorumlanabilir. Elde edilen bu sonuçla ilgili olarak; Düzakın’ın (2004) kız öğrencilerin problem çözme becerisini algılama düzeylerinin erkek öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulgusuyla da desteklenmektedir. Dora (2003), D’Zurilla, Maydeu-Olivares ve Kant (1998), Maydeu-Olivares, Rodriguez-Fornells, Gomez-Benito ve D’Zurilla (2000)’in cinsiyet değişkenine göre akılcı problem çözmeye fark olmadığını ilişkin sonuçlarla ise çelişmektedir. Rubin ve Krasnor (1983) yaptıkları araştırmada, kız çocukların sosyal problem çözme esnasında erkek çocuklarına oranla daha çok psikososyal yöntemler kullandıkları saptanmıştır. Bu durum kızların daha yüksek yapıcı problem çözme özelliği göstermelerinde etkili olmalarına önemli katkılar sağladığı düşünülebilir. Ayrıca kızların ısrarcı-sebatkar yaklaşımların erkeklerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Bu bulgu Çam ve Tümkaya (2006), Çam ve Tümkaya (2008)’in bulguları ile benzerlik göstermektedir. Ayrıca erkeklerin daha aceleci ve içtepisel problem çözme stiline sahip olduklarına ilişkin Dora (2003), Hamarta (2007) ve D’Zurilla, Maydeu-Olivares ve Kant (1998)’in bulguları da araştırma bulgumuzu desteklemektedir.

Araştırmanın diğer bir bulgusunda saldırganlık ile kişilerarası problem çözmenin probleme olumsuz yaklaşım, kendine güvensiz yaklaşım, sorumluluk almama arasında pozitif yönde, saldırganlık ile yapıcı problem çözme ve ısrarcı-sebatkâr yaklaşım arasında ise negatif yönde anlamlı ilişkinin olduğu görülmüştür. Ayrıca saldırganlığı hangi değişkenlerin açıkladığına ilişkin analiz sonuçlarına bakıldığında ise sadece yapıcı problem çözme ve ısrarcı-sebatkâr yaklaşımın saldırganlığın önemli yordayıcıları olduğu bulunmuştur. Yapıcı problem çözme, kişilerarası bir problem yaşandığında bireyin etkili ve yapıcı biçimde problemi çözmesine katkı sağlayan duygu, düşünce ve davranışlarla ilişkilidir (Çam ve Tümkaya, 2008). Yapıcı problem çözme, sosyal problem

çözme modelindeki, akılcı problem çözmeye benzemektedir. Akılcı problem çözme, rasyonel, açık ve etkili problem çözme becerilerinin sistematik bir şekilde uygulanmasını ifade etmektedir (D’Zurilla, Nezu ve Maydeu-Olivares, 2004). Israrıcı-sebatkâr yaklaşım bireyin kişilerarası ilişkilerinde problem çözümü için ısrarla çaba harcamasını ortaya koymaktadır (Çam ve Tümkaya, 2007). Bu durumda bireyin kişilerarası herhangi bir problemle karşılaştığında problemin çözümüne yönelik sabırla uğraşması bireyin saldırgan tepkiler yerine etkili problem çözümü için zaman harcadığına işaret etmektedir. Yapıcı problem çözme ve ısrarcı sebatkâr yaklaşım ile saldırganlık arasındaki negatif ilişki yapıcı problem çözme ve ısrarcı sebatkar yaklaşım puanları arttıkça saldırgan davranış ve eğilimlerin azaldığını, saldırgan davranışlarını kontrollerinin arttığı biçiminde yorumlanabilir. Elde edilen bu bulgu önceki araştırma bulguları ile (Albayrak-Sargın, 2008; Çam ve Tümkaya, 2008; D’Zurilla, Chang ve Sana, 2003; Guerra ve Slaby, 1990; Lochman ve Dodge, 1994; Pakaslathi ve Keltinkanges-Jarvinen, 1996; Slaby ve Guerra, 1988) benzerlik göstermektedir. Bireyin kendisini problem çözmeye yeterli görmesinin kişilerarası ilişkilerinde daha girişkenlikle, daha az düşmanca ve olumsuz davranışlar ortaya koyma ile ilişkili olduğuna (Dixon, Heppner ve Anderson, 1991; Şahin, Şahin ve Heppner, 1993) ilişkin araştırma sonuçları yapıcı problem çözme ve ısrarcı sebatkar yaklaşım puanları ile saldırganlık arasındaki olumsuz yöndeki ilişkiyi açıklamamıza önemli katkılar sağlamaktadır. Çünkü bireyin kendi problem çözme becerilerini değerlendirme ve algılama biçimi yaşamında karşılaştığı güçlükler nasıl yaklaştığını ve onlarla nasıl başa çıktığını etkilemektedir. (Heppner ve Krauskopf, 1987; Heppner, Reeder ve Larson, 1983). Etkili problem çözme becerilerinin kazandırılmaya çalışıldığı deneysel çalışmalarda (Guerra ve Slaby, 1990; Güner, 2007; Rant ve diğ., 1996 (Akt. Efiltili, 2006; Yasankul, 2007) etkili problem çözme beceresi kazanan bireylerin saldırganlık düzeylerinin düştüğü, çatışma çözme becerilerinin arttığı gözlenmiştir.

Araştırma sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde ergenlerin kişilerarası problem çözme yaklaşımları ile saldırganlık düzeyleri arasında ilişki olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre ergenlerde görülen saldırganlık davranışlarının azaltılmasında olumlu kişilerarası problem çözme yaklaşımlarının kazandırılmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle özellikle okullarda yapılacak rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde ergenlerin daha olumlu kişilerarası problem çözme becerilerini kazanmasına yardımcı olacak etkinlik ve çalışmalar yapılması uygun olacaktır.

KAYNAKÇA

- Albayrak Sargın, Y. (2008). *Ergenlik dönemindeki öğrencilerin saldırgan davranışları ile öfke ve sosyal problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Bandura, A. (1973). *Aggression: a social learning analysis*. New York: Prentice-Hall, Inc.
- Belzer, K. D., D’Zurilla, T. J., & Maydeu-Olivares, A. (2002). Social problem solving and trait anxiety as predictors of worry in a college student population. *Personality and Individual Differences*, 33, 573-585.
- Berkowitz, L. (1989). The frustration-aggression hypothesis: an examination and reformulation. *Psychological Bulletin*, 106, 59-73.
- Boxer, P. ve Tisak, M. S. (2005). Children's beliefs about the continuity of aggression. *Aggressive Behavior*, 31, 172-188.
- Burger, J.M. (2006). *Kişilik* (Çev.: D. Sarioğlu). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Buss, A. (1961). *The psychology of aggression*. New York: John Wiley.
- Buss, A.H., ve Perry, M.P. (1992). The aggression questionnaire. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63, 452-459.
- Coie, J. D., & Dodge, K. A. (1998). *Aggression and antisocial behaviour*. In W. Damon (Series Ed.), N. Eisenberg (Vol. Ed.), *Handbook of child psychology*, Vol. 3: Social, emotional, and personality development (5th ed.) (pp. 779–862). New York: Wiley.
- Crick, N. R., ve Grotpeter, J. K. (1995). Relational aggression, gender, and social-psychological adjustment. *Child Development*, 66, 710–722.
- Çam, S., & Tümkaya, S. (2007). Developing the interpersonal problem solving inventory (IPSI): The validity and reliability process. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 28(3), 95-111.

- Çam, S. & Tümkaya, S. (2006). Üniversite öğrencilerinde kişilerarası problem çözme, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 119-132.
- Çam, S. & Tümkaya, S. (2008). Development of interpersonal problem solving inventory for high school students: The validity and reliability process. *International Journal of Human Sciences* 5(2), 1-17.
- Daniel F. Connor, D. F. ve Steingard, R. J. (2003). *Gender differences in reactive and proactive aggression. Child Psychiatry and Human Development*, 33(4).
- Deptula, D.R ve Cohen, R. (2004). *Aggressive, rejected, and delinquent children and adolescents: a comparison of their friendships. Aggression And Violent Behavior*, 9, 75–104.
- Dixon, W. A., Heppner, P. P. & Anderson, W. P. (1991). *Problem-solving appraisal, stress, hopelessness, and suicide ideation in a college population. Journal of Counseling Psychology*, 38(1), 51-56.
- Dodge, K. A., Lochman, J. E., Harnish, J. D., Bates, J. E., & Pettit, G. S. (1997). *Reactive and proactive aggression in school children and psychiatrically impaired chronically assaultive youth. Journal of Abnormal Psychology*, 106, 37–51.
- Dodge, K. A. (1991). *The structure and function of reactive and proactive aggression. In D. Pepler, & K. Rubin (Eds.), The development and treatment of childhood aggression. Hillsdale, NJ: Erlbaum.*
- Dora, S. (2003), *Sosyal Problem Çözme Envanteri (Revize Edilmiş Formu)nin Türkçe'ye uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.*
- Düzakın, S. (2004).*Lise öğrencilerinin problem çözme becerilerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı.*
- D’Zurilla, T. J., & Nezu, A. (1982). Social problem-solving in adults. In P. C. Kendall (Ed.), *Advances in cognitive-behavioral research and therapy* (Vol. 1, pp. 201-274). New York: Academic Press.
- D’Zurilla, T. J., & Nezu, A. M. (1990). Development and preliminary evaluation of the Social Problem-Solving Inventory (SPSI). *Psychological Assessment*, 2, 156-163.
- D’Zurilla, T. J., & Chang, E. C. (1995). The relations between social problem solving and coping. *Cognitive Therapy and Research*, 19(5), 547-562.
- D’Zurilla, T. J., Nezu, A. M., & Maydeu-Olivares, A. (2002). *Manual for the social problem solving Inventory - revised (SPSI-R)*. North Tonawanda, NY: Multi-Health Systems.
- D’Zurilla, T.J., Maydeu-Olivares, A. ve Kant, G. L., (1998). Age and gender differences in social problem-solving ability, *Personality and Individual Differences*, 25, 241-252.
- D’Zurilla, T. J., Nezu, A. M., & Maydeu-Olivares, A. (2004). Social problem solving: Theory and assessment. In E. C. Chang, T. J. D’Zurilla, & L. J. Sanna (Eds.), *Social problem solving: Theory, research, and training*. Washington, DC: American Psychological Association.
- D’Zurilla, T. J., Chang, E. C., & Sanna, L. J. (2003). Self-esteem and social problem-solving as predictors of aggression in college students. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 22, 424-440.
- Efiltili, E. (2006). *Orta öğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin saldırganlık, denetim odağı ve kişilik özelliklerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi. Yayınlanmış Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.*
- Eron, L. D. (1994). *Theories of aggression: From drives to cognitions. In: Huesmann LR, editor. Aggressive behavior: Current perspectives. New York: Plenum.*
- Eron, L. D., Huesmann, L. R., Dubow, E., Romanoff, R., & Yarmel, P. W. (1987). *Aggression and its correlates over 22 years. In D. Crowell, I. M. Evans and C. R. O’Donnell (eds.) Childhood aggression and violence. New York: Plenum.*
- Eron, L. D. (1987). The development of aggressive behavior from the perspective of a developing behaviorism. *American psychologist*. 42, 435-442
- Freedman , J.L. , Sears , D.O. ve Carlsmith , J.M. (1998). *Sosyal psikoloji. (Çeviren: Ali Dönmez). Ankara: İmge Yayınları.*
- Geçtan, E. (1990). *Psikanaliz ve sonrası. İstanbul: Remzi Kitabevi. Guerra,*

- Nancy G. ve Ronald G. Slaby. (1990). Cognitive mediators of aggression in adolescent offenders: 2. intervention. *Developmental Psychology*, 26: 269-277.
- Goldstein, S. E. ve Tisak, M. S. (2004). *Adolescents' outcome expectancies about relational aggression within acquaintanceships, friendships, and dating relationships*. *Journal of Adolescence*, 27, 283-302.
- Gümüş, T. (2000). *Kendini Kabul Düzeyleri Farklı Lise Öğrencilerinin Bazı Değişkenlere Göre Saldırganlık Düzeyine Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güner, İ. (2007). *Çatışma çözme becerilerini geliştirmeye yönelik grup rehberliğinin lise öğrencilerinin saldırganlık ve problem çözme becerileri üzerine etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İnönü Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Hamarta, S. (2007). *İlköğretim 8.sınıf öğrencilerinin sosyal problem çözme becerilerinin algılanan anne-baba tutumları açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Heppner, P.P. ve Krauskoph, C. J. (1987). The integration of personal problem solving processes within counselling. *The Counselling Psychologist*, 15, 371-447.
- Heppner, P. P., Reeder, B. L., & Larson, L. M. (1983). Cognitive variables associated with personal problem solving appraisal: Implications for counseling. *Journal of Counseling Psychology*, 30(1), 537-545.
- Köknel, Ö. (1995). *Kişilik: Kaygıdan Mutluluğa, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi*.
- Lochman John E. ve Dodge, Kenneth A.(1994). Social-Cognitive processes of severely violent, moderately aggressive, and nonaggressive boys. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 62, 2: 366-374.
- Maydeu-Olivares, A., & D'Zurilla, T. J. (1996). A factor analytic study of the Social Problem-Solving Inventory: An integration of theory and data. *Cognitive Therapy and Research*, 20, 115-133.
- Maydeu-Olivares, A., Rodríguez-Fornells, A., Gómez-Benito , J. & D'Zurilla, T.J. (2000). Psychometric properties of the spanish adaptation of the social problem-solving inventory-revised (SPSI-R). *Personality and Individual Differences*, 29, 699-708.
- Rubin, K.H.ve Krasnor. L.R.(1983). Age and gender differences in solutions to hypothetical social problems. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 4, (3), 263-275.
- Pakaslahti, Laura ve Liisa Keltikangas-Järvinen.(1996). Social acceptance and the relationship between aggressive problem-solving strategies and aggressive behaviour in 14-year-old adolescents. *European Journal of Personality*, 10, 4: 249-261.
- Slaby, Ronald G. ve Nancy G. Guerra. (1988). Cognitive mediators of aggression in adolescent offenders:1. assessment. *Developmental Psychology*, 24, 4: 580-588.
- Şahin, N., Şahin, N.H., ve Heppner, P.P. (1993). Psychometric properties of the problem solving inventory in a group of Turkish university students. *Cognitive Therapy and Research*. Volume 17(4), 379-396.
- Tuzgöl, M. (1998). *Ana-baba tutumları farklı lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Walker, S. ve Richardson, D.R. (1998). *Aggression strategies among older adults: delivered but not seen*. *Aggression And Violent Behavior*, 3 (3); 287-294.
- Yasankul, N. (2007). *İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin saldırganlık eğilimleri ile eğitim alguları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz, H. ve Arslan, C. (2004). *Öğretmenlerin ve Öğretmen Adaylarının Problem Çözme Becerilerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi*. Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. Sayı: 16-17-18, 525-536.